39. DERS

İSTİSNÂ -II-

İSTİSNÂ: 'HALÂ, 'ADÂ' VE 'HÂŞÂ'

Bir önceki derstekilere ilave olarak bu derste üç istisna edatı daha gösterilecektir. Bu üç istisna edatı ile ilgili olarak bilinmesi gereken üç temel kural aşağıdaki üç çerçeve içerisinde sunulmuştur.

BİRİNCİ KURAL

خَلاَ ve عَدَا istisnâ edatlarının başında '***mastariyye edatı***' adını verdiğimiz bir (مَا) harfi bulunuyorsa -*ki bu harf harflerin veya isimlerin değil sadece fiillerin başına gelebilir*- bu istisnâ edatları edat olmaktan çıkarak fiil kapsamında değerlendirilir. Dolayısıyla مَا خَلاَ ve مَا عَدَا sonrasında gelecek olan müstesna, '***mefûlün bih***' olarak '***mansup***' kabul edilir.

Birinci Kuralla İlgili Örnek Cümle			
Müstesnâ (mefûlün bih)	İstisnâ edatı	Mefûlün bih	Fiil + Fâil
عَلِيًّا	مَا عَدَا	الطُّلاَّبَ	مَا رَأَيْتُ
Öğrencileri görmedim, Ali hariç. (Ali dışındaki öğrencileri görmedim).			

BİRİNCİ KURALLA İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) اِشْتَرَكَ طُلاَّبُ الصَّفِّ فِي السَّفَرِ مَا عَدَا طَالِبًا.

Bir öğrenci dışında, sınıf öğrencileri geziye iştirak ettiler.

(2) تَوَجَّهَ الْمُسَافِرُونَ إِلَى الطَّائِرَةِ مَا خَلاَ مُسَافِرًا.

Biri dışında, yolcular uçağa doğru yöneldi.

(3) تَسَلَّمَ الْأَسَاتِذَةُ رَوَاتِبَهُمْ مَا عَدَا أُسْتَاذًا.
Profesörler maaşlarını aldılar, biri hariç.

(4) أَجَابَ الطَّالِبُ عَنْ أَسْئِلَةِ الْاِمْتِحَانِ مَا خَلاَ سُؤَالاً.
Öğrenci, biri dışında sınav sorularını yanıtladı.

(5) وَقَفَ الْجُنُودُ تَحِيَّةً لِلْعَقِيدِ مَا عَدَا جُنْدِيًّا.
Biri hariç, askerler, albaya selam durdular.

(6) فَحَصَ طَبِيبُ الْمُسْتَشْفَى الْمَرْضَى مَا خَلاَ مَرِيضًا.
Hastanenin doktoru, biri dışında, hastaları muayene etti.

(7) قَرَأْتُ الرَّسَائِلَ كُلَّهَا مَا عَدَا رِسَالَةً فَرَنْسِيَّةً.
Fransızca bir mektup dışında tüm mektupları okudum.

(8) أَقْلَعَتِ الطَّائِرَاتُ مِنْ أَرْضِ الْمَطَارِ مَا خَلاَ طَائِرَةً مُعَطَّلَةً.
Arızalı bir uçak dışında, uçaklar havaalanını terk etti.

(9) زَارَ عَلِيٌّ كُلَّ الْمَكْتَبَاتِ مَا عَدَا الْمَكْتَبَةَ الظَّاهِرِيَّةَ.
Ali, bütün kütüphaneleri dolaştı, Zahiriyye Kütüphanesi hariç.

(10) قَرَأْتُ كُلَّ قَصَائِدِ أَحْمَدَ شَوْقِي مَا خَلاَ قَصِيدَتَيْنِ.
İkisi dışında, Ahmet Şevki'nin tüm kasidelerini okudum.

(11) زُرْنَا مَتَاحِفَ بُورْصَا جَمِيعًا مَا عَدَا مَتْحَفًا.
Biri dışında, Bursa'daki bütün müzeleri dolaştık.

(12) شَاهَدْنَا مُبَارَيَاتِ كُرَةِ الطَّاوِلَةِ مَا خَلاَ مُبَارَاةً نِهَائِيَّةً.
Masa tenisi maçlarını izledik, final maçı hariç.

(13) تَلَوْتُ الْقُرْآنَ الْكَرِيمَ مَا عَدَا ثَلاَثَةَ أَجْزَاءٍ.
Üç cüz hariç, Kur'an-ı Kerim'i okudum.

(14) سَافَرْنَا إِلَى الْبِلاَدِ الْأُورُوبِيَّةِ مَا خَلاَ فَرَنْسَا وَ إِيطَالْيَا.
Fransa ve İtalya dışındaki Avrupa ülkelerine gittik.

(15) لَمْ يَسْتَقْبِلِ الْمُدِيرُ الْمَدْعُوِّينَ مَا خَلاَ مَدْعُوًّا.
Müdür, biri dışında, davetlileri karşılamadı.

(16) أُحِبُّ الْفَوَاكِهَ كُلَّهَا مَا خَلاَ الْمِشْمِشَ وَ الْبَرْقُوقَ.
Kayısı ve erik dışında tüm meyveleri severim.

(17) كَافَأَ الْمُدِيرُ الْعَامُّ الْعُمَّالَ مَا خَلاَ عَامِلَيْنِ.

Genel müdür, ikisi hariç, işçileri ödüllendirdi.

(18) أَعْتَمِدُ عَلَى أَصْدِقَائِي جَمِيعًا مَا عَدَا وَاحِدًا مِنْهُمْ.

İçlerinden biri hariç tüm arkadaşlarıma güvenirim.

(19) عِنْدِي مَوْعِدٌ مَعَ الْأَطِبَّاءِ مَا خَلاَ طَبِيبَ الْعَيْنِ.

Göz doktoru dışında, (diğer) doktorlarla bir randevum var.

(20) طَرِيقُ قَرْيَتِنَا مَفْتُوحٌ فِي كُلِّ الْفُصُولِ مَا عَدَا الشِّتَاءَ.

Kış mevsimi hariç, köyümüzün yolu her zaman açıktır.

İKİNCİ KURAL

خَلاَ ve عَدَا istisna edatlarının başında '*mastariyye edatı*' adını verdiğimiz (مَا) harfi yoksa, bu durumda müstesna olan kelime '*mansup*' okunabileceği gibi '*mecrur*' olarak da okunabilir.

İkinci Kuralla İlgili Örnek Cümle			
Müstesnâ	İst. Edatı	Mefûlün bih	Fiil + fâil
عَلِيًّا \ عَلِيٍّ	عَدَا	الْأَصْدِقَاءَ	قَابَلْتُ
Arkadaşlarla görüştüm, Ali hariç. (Ali dışındaki arkadaşlarla görüştüm).			

İKİNCİ KURALLA İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) سَخِرَ مِنِّي جَمِيعُ الْأَصْدِقَاءِ خَلاَ مُحَمَّدًا (مُحَمَّدٍ).

Muhammet hariç, bütün arkadaşlar benimle alay etti.

(2) وَصَلَتِ السُّفُنُ الْمِينَاءَ خَلاَ سَفِينَةَ شَحْنٍ (سَفِينَةِ شَحْنٍ).

Bir kargo gemisi hariç, gemiler limana vardı.

(3) أَخْرَجَ السَّجَّانُ الْمُجْرِمِينَ مِنَ السِّجْنِ عَدَا مُجْرِمًا (مُجْرِمٍ).

Gardiyan, bir suçlu dışında, (diğer) suçluları hapishaneden çıkardı.

(4) تَدَرَّبَ الْجُنُودُ عَلَى السِّلاَحِ الْجَدِيدِ خَلاَ جُنْدِيًّا (جُنْدِيٍّ).

Askerler yeni silah üzerinde talim yaptı, bir asker hariç.

(5) حَلَّتِ الطَّالِبَةُ الْمُشْكِلاَتِ خَلاَ مُشْكِلَةً (مُشْكِلَةٍ).

Kız öğrenci, biri dışında, soruları çözdü.

(6) تَفَتَّحَتْ جَمِيعُ الْأَزْهَارِ فِي الْبُسْتَانِ خَلاَ وَرْدَةً (وَرْدَةٍ).

Bir gül dışında, bahçedeki tüm çiçekler açtı.

(7) فَقَدَ الْيَتِيمُ كُلَّ أَقَارِبِهِ عَدَا عَمَّهُ (عَمِّهِ) فِي الزِّلْزَالِ.

Yetim, amcası dışındaki bütün yakınlarını depremde kaybetti.

(8) اِشْتَرَى الطُّلاَّبُ كُتُبَ التَّفْسِيرِ عَدَا كِتَابًا (كِتَابٍ).

Öğrenciler, biri dışında, tefsir kitaplarını satın aldılar.

(9) نَزَلَتِ الْفِرَقُ الرِّيَاضِيَّةُ الْمَلْعَبَ خَلاَ فَرِيقًا (فَرِيقٍ).

Biri hariç, takımlar sahaya indiler.

(10) أُتَابِعُ جَمِيعَ الدَّوْرِيَّاتِ خَلاَ مَجَلَّةً (مَجَلَّةٍ).

Bir dergi dışında tüm periyodikleri takip ediyorum.

(11) أَتَصَفَّحُ الصُّحُفَ الْيَوْمِيَّةَ عَدَا صَحِيفَةً (صَحِيفَةٍ).

Bir gazete dışında, günlük gazetelere şöyle bir göz gezdiririm.

(12) وَقَفَتِ السَّيَّارَاتُ عِنْدَ إِشَارَةِ الْمُرُورِ خَلاَ سَيَّارَةً (سَيَّارَةٍ).

Biri dışında, araçlar trafik lambalarında durdular.

(13) وَافَقَ الْمُهَنْدِسُونَ عَلَى الْمَشَارِيعِ عَدَا وَاحِدًا (وَاحِدٍ).

Mühendisler, biri dışında, projeleri onayladı.

(14) نَزَلَ الرُّكَّابُ كُلُّهُمْ مِنَ السَّفِينَةِ خَلاَ رَاكِبًا (رَاكِبٍ).

Biri dışında, yolcuların hepsi gemiden indi.

(15) فَرَّتِ الطُّيُورُ مِنَ الْقَفَصِ خَلاَ طَائِرًا (طَائِرٍ).

Kuşlar kafesten kaçtı, bir tanesi hariç.

(16) أُحِبُّ الْأَلْوَانَ كُلَّهَا عَدَا اللَّوْنَ الْأَحْمَرَ (اللَّوْنِ الْأَحْمَرِ).

Renklerin hepsini severim, kırmızı hariç.

(17) بَنَى الْمُقَاوِلُ هٰذِهِ الْمَصَائِفَ كُلَّهَا خَلاَ مَصِيفًا (مَصِيفٍ).

Biri dışında, bu yazlıkların hepsini müteahhit yaptı.

(18) يَغْفِرُ اللّٰهُ جَمِيعَ الذُّنُوبِ خَلاَ الشِّرْكَ وَ الْكُفْرَ (الشِّرْكِ وَ الْكُفْرِ).

Cenab-ı Hak, şirk ve küfür dışında tüm günahları affeder.

(19) اِنْدَفَعَ عَشَرَاتُ الرِّجَالِ إِلَى مَكَانِ الْحَادِثِ خَلاَ عَجُوزَيْنِ.
Onlarca insan kaza mahalline akın etti, iki yaşlı kadın hariç.

(20) أَطْلَقَ الْجُنْدِيُّ الرَّصَاصَاتِ كُلَّهَا عَدَا رَصَاصًا (رَصَاصٍ).
Asker bütün kurşunları boşalttı, bir tanesi hariç.

ÜÇÜNCÜ KURAL

'*Mastariyye edatı*' adını verdiğimiz (مَا) harfi حَاشَا istisna edatından önce asla gelemez. Dolayısıyla حَاشَا istisna edatından sonra gelecek olan müstesnanın hem mansup olarak hem de mecrur olarak okunması mümkündür.

Üçüncü Kuralla İlgili Örnek Cümle			
Müstesnâ	İst. Edatı	Mefûlün bih	Fiil + Fâil
عَلِيًّا \ عَلِيٍّ	حَاشَا	الْأَصْدِقَاءَ	اِسْتَقْبَلْتُ
Arkadaşları karşıladım, Ali hariç. (Ali dışındaki arkadaşları karşıladım).			

ÜÇÜNCÜ KURALLA İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) حَضَرَتِ الْمُعَلِّمَاتُ إِلَى الْمَحْفِلِ حَاشَا مُعَلِّمَةً (مُعَلِّمَةٍ).
Bayan öğretmenler toplantı yerine geldi, bir öğretmen hariç.

(2) نَجَحَتِ الطَّالِبَاتُ فِي الْاِمْتِحَانِ النِّهَائِيِّ حَاشَا طَالِبَةً (طَالِبَةٍ).
Kız öğrenciler final sınavında başarılı oldular, (içlerinden) biri hariç.

(3) بَاعَ الْمَالِكُ كُلَّ شُقَقِ الْعِمَارَةِ حَاشَا شُقَّةً (شُقَّةٍ).
Ev sahibi, biri müstesna apartmandaki tüm daireleri sattı.

(4) زُرْتُ جَمِيعَ الْمَرْضَى فِي الْمُسْتَشْفَى حَاشَا مَرِيضَيْنِ.
İkisi dışında, hastanedeki bütün hastaları ziyaret ettim.

(5) أَرْسَلْتُ جَمِيعَ كُتُبِي إِلَى وَالِدِي حَاشَا مَوْسُوعَةً (مَوْسُوعَةٍ).
Tüm kitaplarımı babama gönderdim, bir ansiklopedi hariç.

(6) سَجَّلْتُ أَبْنَائِي فِي الْكُلِّيَّةِ حَاشَا ابْنِي الصَّغِيرَ (ابْنِي الصَّغِيرِ).
Küçük oğlum hariç, çocuklarımı fakülteye kaydettirdim.

(7) غَادَرَتِ الْقِطَارَاتُ الْمَحَطَّةَ حَاشَا قِطَارِ شَحْنٍ (قِطَارِ شَحْنٍ).
Bir kargo treni hariç, trenler peronu terk ettiler.

(8) قَدْ غَسَلَتْ أُمِّي كُلَّ قُمْصَانِي حَاشَا قَمِيصًا (قَمِيصٍ).
Annem, biri dışında bütün gömleklerimi yıkamış.

(9) وَضَعْتُ الْخُضَرَ فِي الثَّلاَّجَةِ حَاشَا كُوسَةً (كُوسَةٍ)
Kabak dışındaki sebzeleri buzdolabına yerleştirdim.

(10) أَجَبْتُ عَنْ كُلِّ الأَسْئِلَةِ حَاشَا ثَلاَثَةَ أَسْئِلَةٍ (ثَلاَثَةِ أَسْئِلَةٍ).
Üçü dışında, soruların hepsini yanıtladım.

(11) أُحِبُّ الأَطْعِمَةَ التُّرْكِيَّةَ حَاشَا طَعَامَ الْكُرَّاثِ (طَعَامِ الْكُرَّاثِ).
Pırasa dışında Türk yemeklerini severim.

(12) تَسَلَّمَ الْخِرِّيجُونَ شَهَادَاتِهِمْ حَاشَا وَاحِدًا (وَاحِدٍ).
Mezunlar diplomalarını aldılar, bir öğrenci hariç.

(13) لَمْ يَجِدِ الطُّلاَّبُ حُلُولَ التَّدْرِيبَاتِ حَاشَا تَدْرِيبًا (تَدْرِيبٍ).
Öğrenciler, biri dışında, alıştırmaların çözümlerini bulamadılar.

(14) حَضَرَ جَمِيعُ الْمَدْعُوِّينَ حَفْلَةَ الزَّوَاجِ حَاشَا حَمَاهُ (حَمِيهِ).
Kayınpederi dışında, tüm konuklar düğünde hazır bulundular.

(15) زُرْتُ السَّوَاحِلَ التُّرْكِيَّةَ حَاشَا سَاحِلَ مَرْمَرَةَ (سَاحِلِ مَرْمَرَةَ).
Marmara dışında, Türkiye'nin bütün sahillerini gezdim.

(16) وَاصَلَ الرِّيَاضِيُّونَ السِّبَاقَ حَاشَا رِيَاضِيَّيْنِ.
İkisi dışında, sporcular yarışmaya devam ettiler.

(17) وَصَلَ وُزَرَاءُ الْخَارِجِيَّةِ إِلَى الْمُؤْتَمَرِ حَاشَا وَزِيرًا (وَزِيرٍ).
Biri dışında, Dışişleri bakanları toplantıya geldiler.

(18) يُدَرِّسُ هٰذَا الْمَرْكَزُ اللُّغَاتِ الأُورُوبِيَّةَ حَاشَا الأَلْمَانِيَّةَ (الأَلْمَانِيَّةِ).
Bu merkez, Almanca dışında kalan Avrupa dillerini öğretiyor.

فِي الْعِيَادَةِ

عِنْدَمَا يَذْهَبُ الْمَرِيضُ إِلَى عِيَادَةِ الطَّبِيبِ، يَجْلِسُ فِي غُرْفَةِ الْاِنْتِظَارِ، يَنْتَظِرُ دَوْرَهُ، ثُمَّ تُدْخِلُهُ الْمُمَرِّضَةُ إِلَى غُرْفَةِ الْكَشْفِ. وَ عِنْدَمَا يَسْتَقْبِلُهُ الطَّبِيبُ فِي غُرْفَةِ الْكَشْفِ يَسْأَلُهُ بَعْضَ الْأَسْئِلَةِ لِيَعْرِفَ مَا يَشْكُو مِنْهُ. بَعْدَ ذٰلِكَ يَرْقُدُ عَلَى سَرِيرِ الْكَشْفِ وَ يَفْحَصُهُ الطَّبِيبُ. وَ بَعْدَ الْفَحْصِ يَكْتُبُ لَهُ الْوَصْفَةَ الطِّبِّيَّةَ الَّتِي يَأْخُذُهَا الْمَرِيضُ، وَ يَذْهَبُ بِهَا إِلَى الصَّيْدَلِيَّةِ حَيْثُ يَتَسَلَّمُ الدَّوَاءَ.

وَ بَعْدَ أَيَّامٍ يَقُومُ بِزِيَارَةِ الطَّبِيبِ مَرَّةً أُخْرَى، وَ يَقُومُ الطَّبِيبُ بِفَحْصِهِ لِيَرَى نَتِيجَةَ الْعِلَاجِ. فَإِذَا تَمَّ الشِّفَاءُ شَعَرَ الْمَرِيضُ بِالسَّعَادَةِ، وَ شَعَرَ الطَّبِيبُ أَيْضًا بِالسَّعَادَةِ.

كلمة اليوم

اَلْإِحْسَانُ يَقْطَعُ اللِّسَانَ